https://doi.org/10.34142/23129387.2026.75.31
ORCID 0000-0001-6383-6620
ORCID 0000-0003-4949-6169
ORCID 0009-0004-0833-7668

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНИХ ТЕОРІЙ ОСОБИСТОСТІ

Г. М. Даниленко Г. М.[1A], О. О. Щербакова[2BD], А.В. Кротова[3BCD]

1 - доктор медичних наук, професор, директор ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України»

2 –старший науковий співробітник ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», м. Харків, Україна

E-mail: lenascherbakova@ukr.net

3 - аспірант кафедри реабілітаційної психології, E-mail: a.krotova@i.ua

Авторський внесок: A – дизайн дослідження; B – збір даних; C статистичний аналіз; D – підготовка рукопису

Актуальність дослідження. Сьогодні українська психодіагностика потребує сучасного психодіагностичного інструментарію, покликаного служити на користь психологічної науки та практики. Вперше поняття «імпліцитна теорія особистості» було запропоновано у середині минулого століття і позначили ним наївні, ненаукові знання про психологію людини. Термін «імпліцитний» виступає внутрішнім, невираженим, і, водночас, незаперечним, безумовним. Імпліцитна теорія є сукупністю поглядів та суджень людини, що лежать у підґрунті регулювання її поведінки. Згодом ця психологічна категорія змістовно уточнювалось, було визначено її структуру, показано базові функції та джерела генезу.

У розвитку поняття «імпліцитні теорії» велику роль відіграв когнітивний напрямок, в якому висловлюється думка про те, що люди зазвичай висувають гіпотези та формулюють теорії (припущення), які стають пояснювальною основою їх світосприйняття.

Імпліцитні теорії є суб'єктивними поясновальними схемами об'єктивної дійсності, неповторними і своєрідними уявленнями про себе, світ та події, інших людей та їх вчинки. Вони виступають схемами, необхідними для побудови цілісної картини світу, виконуючи регулятивну та прогностичну функції, підґрунтям для стереотипізації, каузальної атрибуції та інших феноменів міжособистісного сприйняття. Становлення імпліцитних теорій пов'язане із дією багатьох факторів, передусім, із особистісним досвідом. Вони стосуються певної частини реальності, що міститься у життєвому контексті особистості.

Результати. Було адаптовано україномовний варіант методики дослідження імпліцитних теорій особистості. Валідність та надійність методики доведено.

Висновки. Представлена стандартизована діагностична методика дослідження імпліцитних теорій особистості є валідним та надійним інструментарієм для діагностики міри розвитку уявлень про можливості змін і вдосконалення особистісних якостей та здатностей людини.

Було показано, що імпліцитні теорії збагачуваної особистості передбачають вищу самоефективність, уявлення про те, що успіхи та невдачі у міжособистісному спілкуванні та професійній діяльності можна контролювати.

Ключові слова: *імпліцитні теорії, імпліцитні теорії збагачуваної особистості, самоефективність, оптимізм, атрибутивний стиль, спілкування, професійна діяльність, психодіагностика.*

Implicit theories of personality Scale

Heorhiy M. Danylenko [1A]***, Olena O. Shcherbakova*** [2BD]***,***

1 - Doctor of Medical Sciences, Professor, Director of the State Institution "Institute of Child and Adolescent Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine"
2 - Senior Researcher, State Institution "Institute of Child and Adolescent Health Protection of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kharkiv, Ukraine E mail: lenascherbakova@ukr.net
3 - postgraduate student of the Department of Rehabilitation Psychology,
E-mail: a.krotova@i.ua

Relevance of the study. Today, Ukrainian psychodiagnostics needs modern psychodiagnostic tools designed to serve the benefit of psychological science and practice. For the first time, the concept of "implicit personality theory" was proposed in the middle of the last century and was used to denote naive, unscientific knowledge about human psychology. The term "implicit" stands for internal, unexpressed, and, at the same time, undeniable, unconditional. Implicit theory is a set of views and judgments of a person that underlie the regulation of his behavior. Subsequently, this psychological category was clarified in content, its structure was determined, the basic functions and sources of genesis were shown.

In the development of the concept of "implicit theories", a large role was played by the cognitive direction, which expresses the idea that people usually put forward hypotheses and formulate theories (assumptions), which become the explanatory basis of their worldview.

Implicit theories are subjective explanatory schemes of objective reality, unique and original ideas about oneself, the world and events, other people and their actions. They act as schemes necessary for building a holistic picture of the world, performing a regulatory and prognostic function, the basis for stereotyping, causal attribution and other phenomena of interpersonal perception. The formation of implicit theories is associated with the action of many factors, primarily with personal experience. They relate to a certain part of reality contained in the life context of the individual.

Results. The Ukrainian-language version of the methodology for studying implicit theories of personality was adapted. The validity and reliability of the methodology have been proven.

Conclusions. The presented standardized diagnostic method for studying implicit theories of personality is a valid and reliable tool for diagnosing the degree of development of ideas about the possibilities of changes and improvement of personal qualities and abilities of a person.

It was shown that implicit theories of an enriched personality predict higher self-efficacy, the idea that successes and failures in interpersonal communication and professional activity can be controlled.

Keywords: *implicit theories, implicit theories of an enriched personality, self-efficacy, optimism, attributive style, communication, professional activity, psychodiagnostics.*

Вступ.

Сьогодні українська психодіагностика потребує сучасного психодіагностичного інструментарію, покликаного служити на користь психологічної науки та практики.

Вперше поняття «імпліцитна теорія особистості» було запропоновано Дж. Брунером та Р. Тагіурі, які у середині минулого століття позначили ним наївні, ненаукові знання про психологію людини (Bruner & Tagiuri, 1954).

Термін «імпліцитний» має латинське походження, виступає внутрішнім, невираженим, і, водночас, незаперечним, безумовним (Pocked Oxford Dictionary, 2005). Слово «теорія» є грецьким поняттям і у широкому значенні виступає «сукупністю поглядів, суджень когось, правилами поведінки» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2002). Отже, імпліцитна теорія є сукупністю поглядів та суджень людини, що лежать у підґрунті регулювання її поведінки. Згодом ця психологічна категорія змістовно уточнювалось, було визначено її структуру, показано базові функції та джерела генезу.

У розвитку поняття «імпліцитні теорії» велику роль відіграв когнітивний напрямок (Дж. Келлі, А. Бандура, Л. Росс, Р. Нісбет), в якому висловлюється думка про те, що люди зазвичай висувають гіпотези та формулюють теорії

(припущення), які стають пояснювальною основою їх світосприйняття (Kelly, 1963; Bandura, 1986; Nisbett & Ross, 1980; Ross, 1977). Імпліцитні теорій засновані на емпіричних фактах, взятих «наївним дослідником» з власного життєвого досвіду; вихідне теоретичне підґрунтя тут складено гіпотезами, які згодом або перевіряються на практиці, або набувають статусу аксіоми; все це систематизується та логічно впорядковується (принаймні в межах усвідомлення); нарешті отримується ряд висновків, необхідних людині для сприймання та пояснення певної частини реальності, орієнтації в навколишньому світі (Горбунова, 2008).

Імпліцитні теорії здійснюють низку життєво необхідних функцій, систематизуючи нашу обізнаність про себе, інших та світ в цілому, дозволяючи сприймати та пояснювати реальність, прогнозувати події та регулювати поведінку.

Згідно теорії особистісних конструктів Дж. Келлі імпліцитні моделі реальності виступають суб'єктивною дійсністю людини (Kelly, 1963). У цій теорії розглядаються особистісні конструкти як суб'єктивно унікальна сукупність значень через які індивід організовує власну поведінку, починає розуміти інших людей, оцінювати їх вчинки, реконструювати систему соціальних стосунків та будувати образ Я.

К. Двек висловила припущення про те, що імпліцитні теорії позитивно позначаються на розвитку унікальної для кожного системи значень (Dweck, 1996). Авторка доводить, що саме ця семантична система визначає унікальність та специфічність цілепокладання, перцептивних та поведінкових стратегій кожної конкретної людини, лежить в основі складної системи саморегуляції. У дослідженнях К. Двек, С. Чуї, Дж. Тонгом, Дж. Фу та К. Ердлі показано, що імпліцитні теорії позначаються на поведінці, успіхах та невдачах особистості, на її самооцінці та оцінці інших людей. Автори емпірично отримали зв'язок імпліцитних теорій інтелекту та особистості з академічними успіхами, уявленнями про мораль та поведінкою в ситуації етичного вибору (Dweck, 1996; Chiu et al, 1997).

Гнучка атрибутивність (варіабельність, контекстуальність в інтерпретації подій) передбачає більшу ефективність, успішну

саморегуляцію порівняно з жорсткою атрибутивністю, однозначністю каузальних відповідностей (Dweck, 1996). Гнучкість/жорсткість імпліцитних теорій виявилася визначальною у ставленні до інших людей. Наприклад, при оцінці моральності вчинків неетичні дії будуть інтерпретуватися як аморальність, а при контекстуальності інтерпретацій такі дії трактуються самі по собі (Erdley & Dweck,1993).

Ключовим джерелом генезу імпліцитних теорій є особистий досвід, рефлексія власних вчинків, спостереження за іншими людьми та наївна експериментування, в результаті якого індивід доходить висновків про можливості саморозвитку. Т. Сарбін, Р. Тафт та Д. Бейлі виділяють чотири типи імпліцитних теорій: 1) індукція, що є висновками на основі власного досвіду, 2) конструкція, що є висновків на основі спостережень, 3) аналогія, що є висновками на основі екстраполяції подій 4) авторитет, що є висновками на основі прийняття ідей інших людей (Sarbin, Taft & Bailey, 1960).

Імпліцитні теорії є суб'єктивними пояснювальними схемами об'єктивної дійсності, неповторними і своєрідними уявленнями про себе, світ та події, інших людей та їх вчинки. Вони виступають схемами, необхідними для побудови цілісної картини світу, виконуючи регулятивну та прогностичну функції, підґрунтям для стереотипізації, каузальної атрибуції та інших феноменів міжособистісного сприйняття. Становлення імпліцитних теорій пов'язане із дією багатьох факторів, передусім, із особистісним досвідом. Вони стосуються певної частини реальності, що міститься у життєвому контексті особистості.

К. Фоменко імпліцитні теорії відносить до когнітивних чинників мотивації особистості і розглядає їх як систему когніцій (уявлень, переконань та вірувань) про здатність власних інтелектуальних здібностей та особистісних якостей до розвитку. Це уявлення про свої здібності засвоїти або виконати певну діяльність та самовдосконалитися, пов'язані із самоефективністю, уявленнями про власну здатність контролювати діяльність та про причини власних успіхів та невдач, вираженими в атрибутивно-стильових характеристиках

особистості. Аналіз зазначених когніцій авторка здійснює в контексті становлення губристичної мотивації, оскільки імпліцитні теорії особистості описують систему уявлень про власну успішність, можливості, вірогідність та шляхи досягнення успіху, зокрема у провідній діяльності, пов'язані із самоповагою, самооцінкою, самоствердженням особистості (Фоменко 2018).

К. Двек показала можливість застосування імпліцитних теорій до мотивації успіху у багатьох різних сферах (у спорті, підприємництві та повсякденному житті). Імпліцитні теорії функціонують свідомо і несвідомо, містять змінну регуляцію особистості, спрямовану на постановку цілей та розподіл зусиль, таку що повязує самооцінку та цільові структури навчання (Dweck, 1999).

Психометричну вибірку склали 204 особи (121 жінок та 83 чоловіків), віком 17-67 років. Для перевірки конвергентної та дивергентної валідності було використано Шкалу загальної самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема (Галецька, 2015), методику діагностики стилів атрибуцій у міжособистісній сфері (Фоменко, Леонідова і Кузнецов, 2025) та професійній сфері (Фоменко, 2024).

Результати

Надійність опитувальника. Україномовна адаптація опитувальника К. Двек була проведена нами за участю 5 експертів (професорсько-викладацького складу кафедри психології розвитку та реабілітаційної психології, що підтвердили рівень володіння англійською мовою на рівні В2). Перекладені на українську 8 тверджень були запропоновані із такою інструкцією: «Будь ласка, вкажіть, як кожне твердження відображає вашу думку. Використовуйте такі відповіді: «Зовсім не згодний», «Не згодний», «Скоріше не згодний», «Скоріше згодний», «Згодний».

Першим кроком обробки отриманих вихідних даних була перевірка надійності опитувальника. Альфа-статистика Кронбаха була розрахована за шкалою, яка включає всі 8 пунктів. Значення альфа Кронбаха за шкалою із 8 пунктів становило 0,814, що є вищим прийнятного рівня 0,7.

Таким чином, кінцева версія опитувальника «Імпліцитні теорії особистості» представлена пунктами, сумарна кількість яких – теорією збагачуваної особистості. Розроблена техніка відповідає сучасним вимогам до психометричного обґрунтування особистісних опитувальників.

Тест-ретестова надійність опитувальника. Повторне тестування однієї і тієї ж вибірки (70 осіб) проводилося з інтервалом в два тижні. Кореляція між результатами першого та другого тестів була на рівні r = 0,871, що свідчить про досить високу надійність анкетування на повторну перевірку.

Таблиця 1

Твердження опитувальника та показники одномоментної надійності

№	Англомовний оригінальний варіант твердження	Україномовний адаптований варіант твердження	Статистика альфа Кронбаха
1	The kind of person someone is, is something very basic about them and it can't be changed very much*	Те, якою людина є, залежить від її глибинних характеристик, і це неможна змінити.*	0,870
2	People can do things differently, but the important parts of who they are can't really be changed*	Люди можуть вчиняти по-різному, але важливі частини їхньої сутності насправді неможливо змінити*	0,870
3	Everyone, no matter who they are, can significantly change their basic characteristics	Кожна людина, незалежно від того, хто вона, може суттєво змінити свої основні характеристики	0,869
4	As much as I hate to admit it, you can't	Як би мені не хотілося цього	0,870

	teach an old dog a new tricks. People can't really change their deepest attributes. *	визнавати, старого собаку новим трюкам не навчиш. Люди насправді не можуть змінити свої найглибші риси.*	
5	People can always substantially change their the kind of person they are.	Люди завжди можуть істотно змінювати те, ким вони є.	0,870
6	Everyone is a certain kind of person, and there is not much that can be done to really change that*	Кожна людина є певним такою як вона є, і мало що можна у цьому змінити*	0,869
7	No matter what kind of person someone is, they can always change very much	Якою б не була людина, вона завжди може дуже сильно змінитися	0,870
8	All people can change even their most basic qualities	У людини можуть змінитися навіть найбільш суттєві якості	0,869

Виходячи із показників описової статистики (таблиця 2) граничні значення норми для показника імпліцитних теорій збагачуваної особистості становить 19-31 бали.

Таблиця 2

Описові статистики опитувальника «Імпліцитні теорії особистості»

Показники	Mean	Min	Max	Std. dev
Теорія збагачуваної особистості	28,36	8	40	9,94

Перевірка конвергентної валідності показала наявність зв'язку із імпліцитними теоріями нарощуваної особистості та самоефективності ($p<0,0001$).

Таблиця 3

Кореляції показників імпліцитної теорії збагачуваної особистості та самоефективності

Показники	Самоефективність
Теорія збагачуваної особистості	0,76

Визначено зв'язки атрибутивних стилів у міжособистісному спілкуванні із імпліцитними теоріями нарощуваної особистості, зокрема із контролем успіху та невдачі ($p<0,0001$), проте із уявленнями про невдачу чи успіх як стабільні та глобальні у спілкуванні статистично значущих зв'язків не виявлено.

Таблиця 4

Кореляції показників імпліцитної теорії збагачуваної особистості із атрибуціями успіху та невдачі у міжособистісному спілкуванні

Показники	Контроль успіху	Глобальність успіху	Стабільність успіху	Контроль невдачі	Глобальність невдачі	Стабільність невдачі
Теорія збагачуваної особистості	0,54	0,11	0,12	0,37	-0,10	-0,08

Визначено зв'язки атрибутивних стилів у професійній діяльності із імпліцитними теоріями нарощуваної особистості, зокрема із контролем успіху та невдачі, а також інтернальністю

успіху (p<0,0001), проте із уявленнями про невдачу чи успіх як стабільні та глобальні у професійній діяльності статистично значущих зв'язків не виявлено.

Таблиця 5

Кореляції показників імпліцитної теорії збагачуваної особистості із атрибуціями успіху та невдачі у професійній діяльності

Показники	Теорія збагачуваної особистості
Контроль успіху	0,57
Глобальність успіху	0,08
Стабільність успіху	0,09
Контроль невдачі	0,56
Глобальність невдачі	0,15
Стабільність невдачі	0,14
Інтернальність успіху	0,38
Інтернальність невдачі	0,39

Висновки. Представлена стандартизована діагностична методика дослідження імпліцитних теорій особистості є валідним та надійним інструментарієм для діагностики міри розвитку уявлень про можливості змін і вдосконалення особистісних якостей та здатностей людини.

Було показано, що імпліцитні теорії збагачуваної особистості передбачають вищу самоефективність, уявлення про те, що успіхи та невдачі у міжособистісному спілкуванні та професійній діяльності можна контролювати.

Література:

Галецька І. (2015). Клініко-психологічне дослідження : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 210-212 с.

Галецька І. І. (2003). Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки», 5, 433-442.

Горбунова В.В. (2008). Проблеми дослідження імпліцитних теорій. Соціальна психологія. №4 (30), 17-28.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Clifs, NJ: Prentice-Hall.

Bruner, J.S., Tagiuri, R. (1954). The perception of people. In: Lindzey, G. (Ed.), Handbook of Social Psychology. (vol. II, pp. 634–654). Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

Chiu, C.Y., Dweck, C.S., Tong, J.Y.Y., & Fu, J.H.Y. (1997). Implicit theories and conceptions of morality. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 923-940.

Dweck, C. S. (1996). Implicit theories as organizers of goals and behavior. In P.Gollwitzer & J. A. Bargh (Eds.), The psychology of action: The relation of cognition and motivation to behavior (pp. 69-90). NY: Guilford.

Dweck C. S. (1999). Self-theories: Their role in motivation, personality, and development. Philadelphia, PA: Psychology Press.

Erdley. C. A., & Dweck, C. S. (1993). Children's implicit personality theories as predictors of their social judgments. Child Development, 64, 863-878.

Kelly G. (1963). A Theory of Personality: The Psychology of Personal Constructs. W. W. Norton, 190 p.

Nisbett, R., Ross, L. (1980). Human inference: Strategies and shortcomings of social judgment. Englewood Clifs, NJ: Prentice-Hall.

Pocked Oxford Dictionary (2005). N.Y.: Oxford University Press.

Ross, L. (1977). The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. In L. Berkowitz (Ed.), Advances in experimental social psychology (vol. 10, pp. 173–220). New York: Academic Press

Sarbin, T.R., Taft, R., & Bailey, D.E. (1960). Clinical inference and cognitive theory. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (2002). – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 1440 с., с. 1239

Фоменко К.І. (2026). Імпліцитні теорії інтелекту та особистості у зв'язку з губристичною мотивацією у студентів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. Вип. 5, Т.2, 71-75.

Щербакова О. Psychodiagnostics of implicit theories of inteligence for middleschool pupils/ Щербакова О.// Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 58. Харків: ХНПУ, 2018. — 118 - 124 с.

Фоменко К.І., Леонідова Д.В., Кузнецов О.І. (2025). Коротка шкала атрибуції успіхів та невдач у міжособистісному спілкуванні.

Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») № 1(47), 1809-1821. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1809-1821

Фоменко К.І., Леонідова Д.В.(2024). Коротка шкала атрибуції успіхів та невдач у професійній діяльності. Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») № 12(46) 2024. 1355-1371. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12(46)-1341-1354

Отримано: 15 08 2026 року
Прорецензовано: 10 09 2026 року
Прийнято до друку: 30 09 2026 року